

Literatuur:

1. Haschemi A. Partial anastomosis between the lingual and mandibular nerves for restoration of sensibility in the mental nerve area after injury to the mandibular nerve. *J Maxillofac Surg* 1981; 9: 225-7.
2. Hausamen JE, Samii M, Schmideder R. Repair of the mandibular nerve by means of autologous nerve grafting after resection of the lower jaw. *J Maxillofac Surg* 1973; 1: 74-8.
3. Hausamen JE. Principles and clinical application of micronerve surgery transplantation in the maxillofacial area. *Ann Plast Surg* 1981; 7: 428-33.
4. Wessberg GA, Epker BN. Transoral inferior alveolar neurotomy via a sagittal split mandible. *J Maxillofac Surg* 1982; 10: 173-6.
5. Mozsary PG, Syers CS. Microsurgical correction of the injured inferior alveolar nerve. *J Oral Maxillofac Surg* 1985; 43: 353-8.
6. Wessberg GA, Wolford LM, Epker BN. Experiences with microsurgical reconstruction of the inferior alveolar nerve. *J Oral Surg* 1982; 40: 651-5.
7. Wessberg GA, Wolford LM, Epker BN. Simultaneous inferior alveolar nerve graft and osseous reconstruction of the mandible. *J Oral Surg* 1981; 39: 384-90.
8. Tuinzing DB, Noverraz RRM, Van der Kwast WAM. Enige aspecten van zenuwbeschadigingen na operatieve correctie van kaakafwijkingen. *Ned Tijdschr Geneesk* 1984; 34: 1608-10.
9. Freihofer HPM. Paresthesieën. In: Van der Kwast WAM et al, eds. *Het tandheelkundig jaar 1983*. Utrecht: Bohn, Scheltema en Holkema, 1983: 128-35.
10. De Koomen HA. De verhoging van de geresorbete mandibula. Nijmegen: Katholieke Universiteit, 1982. Academisch proefschrift.

Mei 1986.

Adres: Dr. K. G. H. van der Wal,
Noordersingel 88,
8917 BC Leeuwarden.

Boekbesprekingen

Onder redactie van S. Kinoshita: *A color atlas of periodontics*. 413 pag., 1160 afb. Ishiyaku EuroAmerica, Inc., St. Louis, Tokyo 1985. Prijs \$ 150,—. ISBN 0 912791 16 0.

Het betreft hier een kleurenatlas over Parodontologie en wel de 'American edition' van een oorspronkelijk in de Japanse taal gepubliceerde atlas. In zijn voorwoord stelt de schrijver dat het concept voor deze wijze van bespreken en verbeelden van de parodontale therapie afkomstig is van Goldman.

De inhoud is verdeeld in drie secties. In het eerste gedeelte worden het parodontium, de etiologie van parodontale afwijkingen, een classificatie van de verschillende parodontale afwijkingen en de invloed van deze afwijkingen op de orale functie toegelicht. Het tweede gedeelte is op de kliniek gericht. Hierin komen onder andere het onderzoek, de diagnose, het behandelingsplan, plaquebeheersing, scaling en rootplaning en inslijpen aan de orde. Het laatste gedeelte behandelt de casuïstiek van maar liefst 31 gevallen.

In grote lijnen volgt de tekst de huidige inzichten waar het om parodontale therapie gaat, maar bij de toepassing daarvan vallen er verschillen op. Zo wordt bij het motiveren van patiënten tot plaquebeheersing gebruik gemaakt van O'Leary's 'Plaque Control Record' en krijgt de bleedingsindex nauwelijks aandacht. Bij het onderwerp scalen en rootplanen van éénwortelige elementen laten fraaie afbeeldingen de stand van het instrument en het afsteunen van de vingers goed zien, maar deze zo veel moeilijker handelingen bij boven- en ondermolaren krijgen weinig tot geen aandacht. De verschillende chirurgische ingrepen zijn goed in beeld gebracht, de indicatie die eraan voorafging, is echter niet altijd even duidelijk.

Er is ook een aantal pagina's gewijd aan de parodontale aspecten van kroon- en brugwerk. Dit lijkt het minste deel van de atlas. Erg interessant daarentegen is de sectie Casuïstiek, omdat verondersteld mag wor-

den dat de rijkelijk geïllustreerde behandelingen een goed beeld geven van wat de Japanse tandheelkunde vermag. De lezer oordele zelf, uw recensent was niet altijd onder de indruk.

De lay-out van het boek is uiterst aantrekkelijk en fraai uitgevoerd, het papier het beste wat te krijgen was. De kwaliteit van de kleurenafbeeldingen is, op een aantal uitzonderingen na, zeer goed. Er is een beperkte literatuurlijst, waarin voor het merendeel verwezen wordt naar de bekende vaktijdschriften, maar er is ook een aantal verwijzingen aangegeven met Japanse tekens.

Kinoshita's 'Color atlas of periodontics' is in het bijzonder aan te bevelen voor die passages waar het om behandelingen gaat, en wel vooral voor de lezer die zich niet te veel wil verdiepen in de theoretische achtergronden. Daarnaast is deze atlas natuurlijk zeer interessant voor diegenen die wel eens willen zien en lezen wat er al zo op parodontologisch gebied in Japan leeft. Naar mijn mening hoeven Noord-Amerika en West-Europa niet achterom te kijken.

J. H. N. Pameijer

S. Peters en H. G. Locke: *Adhäsiv-Prothetik*. 260 pag., 470 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, Londen, Sao Paulo, Tokio 1986. Prijs DM 328,— ISBN 3 87652 674 4.

Dit boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt een overzicht gegeven van de verschillende mogelijkheden om een hechting tot stand te brengen tussen kunststof en metaal. Voorts worden de klinische procedures bij het vervaardigen van een etsbrug besproken. Het tweede deel bestaat uit een platenatlas over bij patiënten uitgevoerde behandelingen: etsbruggen, combinaties met conventionele kronen, spalken en enkele mislukkingen. In het eerste hoofdstuk wordt de etstechniek van tandglazuur besproken. Er worden drie verschillende etspatronen beschreven, maar vreemd genoeg niet geïllustreerd met SEM-foto's. Dan volgt een

kort hoofdstuk over kunststofchemie. Vervolgens komt een volledig overzicht van de hechtsystemen tussen kunststof en metaal. De toepasbaarheid van de verschillende systemen worden besproken en het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschouwing over de voor- en nadelen van de etsbrugtechniek. Het hoofdstuk over de klinische procedure doet zeer sterk denken aan hetzelfde hoofdstuk in het eerste boek over etsbruggen van Simonsen et al. (zie boekbespreking *Ned Tijdschr Tandheelkd* 1983; 90: 342).

Het doel van het tweede deel, de platenatlas van bij patiënten uitgevoerde behandelingen, is een beeld te geven van de indicaties en uitvoering van verschillende behandelingen. De auteurs beogen daarmee allerlei detailinformatie te geven die van belang is voor een goed klinisch resultaat. Helaas ontbreekt een index. Bij een aantal indicaties van etsbruggen in de zijdelingse delen is het de vraag of een prothetische vervanging de gebitsgezondheid wel ten goede komt. Ook bij de presentatie van enkele combinaties van conventionele kronen en etsbrugdelen ontbreekt een onderbouwing van de indicatie. De regels van Simonsen voor de uitvoering van de retentievleugels lijken strak te worden gehanteerd. In het front lopen de retentievleugels zelfs zover naar buccaal door dat ze in het zicht komen. Deze concessie aan de esthetiek moet de patiënt blijkbaar maar voor lief nemen. Opvallend is het groot aantal gepresenteerde gevallen, waar bij het plaatsen geen cofferdam werd gebruikt, zelfs niet in de zijdelingse delen van de onderkaak. Wanneer trouwens wel cofferdam was aangebracht, sloot deze meestal niet strak aan rondom de gebits-elementen.

Waarschijnlijk is alleen de zeer geïnteresseerde algemeen-practicus in staat de 165 pagina's illustraties met begeleidende tekst zo door te nemen, dat belangrijke details uit de indrukwekkende hoeveelheid materiaal voldoende aandacht krijgen. Alhoewel de titel de lading dekt, zou het boek belangrijk aan waarde hebben gewonnen indien de auteurs wat selectiever

waren geweest bij het uitzoeken van hun afbeeldingen.

J. H. van der Veen

T. Holste en A. Renk: *Klebebrücken in der Zahnheilkunde*. 135 pag., 101 afb. Carl Hanser Verlag, München-Wien 1985. Prijs DM 148,—. ISBN 3 446 14337 8.

De auteurs hebben al een groot aantal artikelen op het gebied van etsbruggen op hun naam staan. Dit is hun eerste boek. Het doel is een overzicht te geven van de stand van zaken ten aanzien van de etsbrugtechniek.

Na een kort overzicht van de historische ontwikkeling van de etsbrugtechniek worden de beginselen van de hechting van glazuur aan metaal duidelijk en goed geïllustreerd uiteengezet. Het overzicht beperkt zich echter nagenoeg tot de Duitstalige literatuur en is derhalve onvolledig. In een volgend hoofdstuk worden de factoren op een rij gezet, die van invloed zouden kunnen zijn op de indicatie. Omdat klinisch onderzoek van etsbruggen over een periode van tenminste vijf jaar nog ontbreekt, wordt geadviseerd vooralsnog terughoudend te zijn bij het indiceren van een etsbrug.

Bij de bespreking van de vormgeving van het gietstuk wordt benadrukt, dat het succes van een etsbrug niet alleen van de hechtcracht afhangt. Het wordt steeds duidelijker dat bepaalde regels bij de vormgeving van het gietstuk moeten worden aangehouden om ook een zekere mechanische retentie te verkrijgen. Daartoe dienen vaak, zij het minimaal, de pijlerelementen te worden geprepareerd. Deze preparatie kan dienen om de meetlijn te verlagen om ruimte te maken voor een occlusale of cingulum-steun en om het pijlerelement voor méér dan 180° te kunnen omvatten. De klinische en tandtechnische procedures bij het vervaardigen van een etsbrug worden vervolgens stap voor stap besproken en geïllustreerd.

Door de auteurs wordt aangegeven dat een aparte zitting voor het passen van de brug nodig is om de pasvorm, de mechanische 'retentie' en de esthetiek te beoordelen. Daarbij moet ermee rekening worden gehouden dat de retentievleugels grijs kunnen doorschemeren ter plaatste van het incisale deel van frontelementen. Bij het plaatsen moet contaminatie van de voorbehandelde retentievleugels en het geëtste glazuur worden voorkomen. Het gebruik van cofferdam wordt dan ook sterk aanbevolen. Aan de hand van een serie kleurenfoto's met een begeleidende tekst wordt, als in een kookboek, nog eens chronologisch stap voor stap het vervaardigen van een etsbrug op drie verschillende plaatsen in de mond geïllustreerd. Tenslotte wor-

den nog enkele mogelijkheden van de etsbrugtechniek getoond. In het laatste hoofdstuk 'perspectief' relativiseren de auteurs de toepassing van etsbruggen: De sleutel tot een succesvolle toepassing van de etsbrugtechniek ligt volgens hen in de keuze van geschikte patiënten.

Wanneer dit boek wordt vergeleken met dat van Simonsen et al. (zie boekbespreking in het Ned Tijdschr Tandheelkd 1983; 90: 342 of Heinenberg (zie boekbespreking in het Ned Tijdschr Tandheelkd 1985; 92:10) over hetzelfde onderwerp, dan valt op dat van de inhoud alleen de gebruikte hechtprocedure voor composiet-metaal wezenlijk verschilt.

Voor de laatste ontwikkelingen op het gebied van de composiet-metaalhechting zal men zich op de hoogte moeten stellen via de literatuur. Dit boek kan echter een goede handleiding zijn bij het uitvoeren van de klinische procedures voor het vervaardigen van een etsbrug.

J. H. van der Veen

M. Yamamoto: *Metal-ceramics*. 523 pag., 1056 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1985. Prijs \$ 140,—. ISBN 0 86715 151 X.

Het verschijnen van dit prachtig geïllustreerde boek over de porseleintechniek, is een fraaie aanvulling op de reeds vele boeken die over dit onderwerp verschenen zijn.

Het boek behandelt in het eerste hoofdstuk de vormgeving van het metaalskelet, waarop de porseleinmassa moet worden aangebracht en de metaalkeuze. Duidelijk wordt aangegeven, dat het volledig (uit)modelleren van waskronen van groot belang is om zowel een juist beeld van de esthetiek te verkrijgen, als wel om breukvorming te voorkomen door op de juiste wijze ruimte voor het porselein te scheppen. Dieper wordt ingegaan op de chemische hechting tussen het metaaloppervlak en het porselein en de voorbereiding van het metaaloppervlak. Veel tandtechnici kampen met het probleem dat zich tijdens of na het bakproces luchtblazen of scheuren in het porselein vormen. Deze problemen worden in dit boek behandeld en de manier om dit te voorkomen op duidelijke wijze beschreven.

In de volgende hoofdstukken wordt nader ingegaan op de esthetiek en de vormgeving van de porseleinkroon, het kleur bepalen en het door de technicus op juiste wijze inspelen op de kleuropdracht van de tandarts.

Het boek eindigt met de hoofdstukken over het opbrengen en het bakproces van het porselein. Uitvoerig wordt ingegaan op

de toepassing van de schouder-porseleinmassa's.

Het boek, dat zeer nuttig kan worden genoemd, is zowel voor tandtechnicus als voor de in de porseleintechniek geïnteresseerde tandarts, een uitstekend leesbaar en informatief werk.

A. E. Bronsdijk

Onder redactie van J. A. Reese en Th. M. Valega: *Restorative dental materials. An overview. Vol. 1*. 331 pag. Quintessence Publishing Co. Ltd., London voor de Fédération Dentaire Internationale, London 1985. Prijs \$ 45,—. ISBN 1 85097 003 3.

Op instigatie van de FDI Commission On Dental Materials is dit overzicht van tandheelkundige materialen verschenen. Deskundigen op de onderscheiden gebieden behandelen – in de vorm van zeer compacte en actuele literatuuroverzichten – de diverse materialen (van amalgaam tot en met wortelkanaal-vulmaterialen). Al deze onderwerpen worden steeds voorafgegaan door een korte beschrijving van de materiaalkenmerken en gevolgd door een aantal aanbevelingen voor toepassing en verdere ontwikkeling. Het boek vormt zodoende, mits om de vijf jaar bijgewerkt, een uitstekende aanvulling op de rubriek *Excerpta odontologica* in dit tijdschrift. Het is als het ware te beschouwen als een bundeling van de excerpten die in een bepaalde periode over een zelfde onderwerp zijn verschenen. Wie dan ook de 330 bladzijden (af en toe wat moeizaam) zal hebben doorgewerkt, weet wat er op het gebied van de tandheelkundige materialen 'te koop' is.

C. L. Davidson

A. Thylstrup, O. Fejerskov: *Textbook of cariology*. 392 pag. Munksgaard International Publishers Ltd., Copenhagen 1986. Prijs Dkr. 400,—. ISBN 87 16 09191 4.

Dit boek, samengesteld door de twee in de aanhef genoemden en geschreven door een keur van Scandinavische auteurs, verdient waardering voor de degelijkheid en uitgebreidheid, waarmee de vele aspecten van cariës aan de orde worden gesteld. Het is jammer dat om dezelfde redenen het boek, hoe helder ook geschreven, ongeschikt is om als leerstof voor studenten te dienen. Voor docenten en – als introductie – voor onderzoekers wordt echter veel wetenswaardigs samengevat.

Hoofdstuk 2, een beschrijving van de theoretische achtergronden van diagnostiek, illustreert duidelijk waarom het boek niet als leerboek kan dienen. Het gaat over kansberekeningen en het theorema van Bayes. Voor hen, die deze statistiek be-

heersen, kon de materie beknopter worden behandeld en voor diegenen, die niet thuis zijn op dit gebied zullen vraagtekens na het lezen resten. Na lezing zullen velen verzuchten of dat nu allemaal wel moet. Ook de daarop volgende zeven hoofdstukken, degelijke en wetenschappelijke beschrijvingen van de voor cariës belangrijke omgevingsfactoren – speeksel (de belangrijkste voedselbron voor micro-organismen!), pellikel, bacteriën en hun interactie, en dieet – zullen zo nu en dan tot gevoelens van moedeloosheid bij de student leiden, te meer daar een hoog kennisniveau wordt voorondersteld.

Hoofdstuk 9, handelend over de cariësimmunologie, is ook weer typerend voor de uitspraak dat het boek meer waarde heeft voor de docent dan voor de student. Natuurlijk moet iedere tandarts op de hoogte zijn van de vorderingen op dit terrein, maar ook hier wordt te diep gegraven. In hoofdstuk 10 komt het evenwicht, en de verstoring daarvan, tussen glazuur en speeksel aan bod; een goede en waardevolle beschrijving, hetgeen ook geldt voor het volgende hoofdstuk, waarin de pathologie van cariës wordt besproken.

De hoofdstukken 12 en 13 zijn gewijd aan het diagnostiseren van cariës door middel van röntgenstralen (aardig) en met cariësactiviteitstesten (wat minder), en hoofdstuk 14 aan de epidemiologie (goed). In de hoofdstukken 15 tot en met 19 komen

respectievelijk de relaties tussen cariës en hygiëne, fluoride, antimicrobiële middelen en 'counseling' aan de orde. De progressie van cariës wordt in hoofdstuk 19 besproken en in hoofdstuk 20 wat te doen als de preventie is mislukt. De laatste elf hoofdstukken zijn toegankelijker dan de eerste negen. Door het boek loopt als rode draad de opvatting dat cariës de metabole activiteit in de plaque weerspiegelt. Vanuit deze visie bezien, is het terecht dat aan de metabole activiteiten en de plaatsen waar de bacteriën hun hechting aan de gebitselementen vinden, de meeste aandacht (hoofdstuk 5) wordt besteed. Het boek verdient een positieve ontvangst, maar is – zoals al is gezegd – eerder voor de ingewijde dan voor de beginner geschreven.

A. H. B. Schuurs

H. Allred en M. H. Hobdell: *The planning and development of educational programmes for personnel in oral health*. 93 pag., 5 afb. WHO offset publication no. 93. World Health Organization, Genève 1986. Prijs Sw.fr. 16,—. ISBN 92 4 170093 9. In Nederland verkrijgbaar door tussenkomst van Medical Books Europe BV, Noorderwal 38, 7241 BL Lochem.

In sommige landen zijn er te veel mensen werkzaam in de tandheelkunde, in andere weer te weinig, maar zeker is dat overal de

'inhoud' van hun werk aan het veranderen is.

Dit boek geeft tot in detail aan hoe de vraag van de samenleving kan worden ingeschat, hoe de zorg voor de mondgezondheid moet worden geplanned, uitgevoerd, geëvalueerd en vervolgens de opleiding daaraan aangepast. Het beperkt zich niet alleen tot de tandartsen, maar betreft daarbij ook alle overige medewerkers. Uitgangspunt is de stellingname dat de zorg voor de mondgezondheid wordt verstrekt door een team van speciaal opgeleide personen en moet zijn aangepast aan de veranderende eisen die door de samenleving worden gesteld. Vandaar dat men zich dient te realiseren dat het opleiden van tandheelkundige medewerkers een integraal deel moet zijn van het totale gezondheidssysteem van de gemeenschap. Wanneer dat zorgsysteem verandert, dient de bestaande tandheelkundige opleiding te worden aangepast aan deze veranderde behoefte. Met andere woorden: de opleiding van alle betrokkenen – en het leerproces – moet centraal staan en niet de belangen van de onderwijsafdelingen en hun medewerkers. Dit boek is vooral bestemd voor hen die betrokken zijn bij, of belangstelling hebben voor, het ontwikkelen van onderwijsprogramma's in de tandheelkundige gezondheidszorg. Het geeft – dankzij de vele voorbeelden die worden gegeven – een schat aan concrete informatie.

A. C. M. van de Poel

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Marggraafstraat 13,
5262 AS Vught.

Sectie II Cariësonderzoek

985. A study of *Streptococcus mutans* levels in both infants with bottle caries and their mothers.

Brown JP, Junner C, Liew V. Aust Dent J 1985; 30: 96-8.

Streptococcus mutans is als een belangrijke cariësverwekker te beschouwen; een hoge concentratie van dit micro-organisme in het speeksel doet dan ook een sterke cariësactiviteit vermoeden. Zeer jonge kinderen met een ouder, wiens speeksel in hoge mate met *S. mutans* is geïnfecteerd, worden geacht zelf ook meer kans te lopen op een hoge graad van infectie. Bovendien is bij hen de voeding een factor van groot belang. Als zij flesvoeding krijgen die sterk is gezoet met suiker, honing of vitamine C-siroop, dan ontwikkelt zich vaak een flori-

de vorm van cariës, gekenmerkt door zich snel uitbreidende aantastingen op de vestibulaire vlakken van de melkfronttanden, bijna onmiddellijk na de doorbraak ('bottle caries': zie ook De Zeeuw-van Gerven c.s. Ned Tijdschr Tandheelkd 1978; 85:434-7). Op al deze factoren had het hier weergegeven onderzoek betrekking.

Aanvankelijk onderzochten de auteurs 11 kinderen met 'bottle caries' en 13 cariësvrije kinderen (allen jonger dan 6 jaar) en hun moeders. De methode van speekselwinning wordt beschreven. Zij vonden een in hoge mate significante correlatie tussen de *S. mutans*-scores van moeders en kinderen. Uit de bij de kinderen gevonden waarden kon echter niet worden afgeleid of zij fluoride cariës hadden dan wel cariësvrij waren. Daarbij dient te worden aangetekend dat 86% van de kinderen met 'bottle caries' al lang over het stadium van flesvoeding heen waren en de cariësactiviteit wellicht sterk was verminderd. Ook werd geen correlatie gevonden tussen de *S. mutans*-scores van de moeders en de cariësstatus van hun kinderen.

Een tweede onderzoek vond plaats aan 112

kinderen beneden 2 jaar en hun moeders uit een socio-economisch lager milieu. Ook nu werden significante betrekkingen gevonden tussen de *S. mutans*-scores in het speeksel van moeders en kinderen, en ditmaal ook tussen de bij de kinderen gevonden waarden en het aantal doorgebroken melkelementen. Acht van deze kinderen toonden al tandbederf en bij zes ervan werd 'bottle caries' geconstateerd. Dit aantal was te gering voor statistische evaluatie maar de hoge graad van infectie met het micro-organisme was niettemin duidelijk. Deze kinderen bleken ook flesvoeding met een hoog gehalte aan zoete siropen te krijgen. Eventueel gebruik van fluoriden bleek geen invloed op de *S. mutans*-scores te hebben gehad, evenmin als een recent gebruik van antibiotica (slechts 1 kind).

Het ontbreken van een duidelijke correlatie tussen de *S. mutans*-scores bij de kinderen en hun cariësstatus kan volgens de auteurs ook te maken hebben met het feit dat in dit onderzoek slechts een eenmalige evaluatie van dit micro-organisme plaatsvond.

Visser – Laren